

5. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду [Електронний ресурс] / М. С. Головань – Режим доступу до ресурсу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/52560>.

6. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник [текст] / С.У. Гончаренко. – К.: "Либідь", 1997. – 376с.

7. Крижановська Т.І. Розвиток фахової компетентності майбутнього вчителя художньої культури в курсі Історія музики /Т.І.Крижановська // Мистецька освіта та розвиток творчої особистості. Збірник наукових праць. Випуск 1.- Рівне, 2015.- с.43-49.

8. Масол Л. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах /Л.М.Масол // Інформаційний збірник МОН України.- 2004. – №10.- с.4-9.

9. Масол Л.М. Мистецтво: підручник для загальноосвіт. навч. закладів. 8 клас[текст] / Л.Масол. Харків: Світоч, 2016.- 232 с.

10. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва в основній школі: методичний посібник для вчителів [текст] / Л.Масол.-К.:Шк.світ,2012.- с.128.

11. Мистецтво: навчальна програма для загальноосвітніх навч.закл. із навчанням українською мовою. 5-9 кл. / Л. Масол, О. Коваленко, Г.Сотська, Г.Кузьменко, Ж. Марчук, О.Константинова, Л. Паньків, І.Гринчук, Н.Новикова, Н.Овннікова [електронний ресурс]. режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> [також доступний у PDF].

12. Наливайко Д. Стиль поезії Шевченка / Д. Наливайко // Слово і Час. – 2007. – № 1. – С. 27-36. [електронний ресурс].- режим доступу <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/11269>

13. Скворцова С.О., Цимбалюк Я.С Компетентності та компетенції: співвідношення понять / С.О.Скворцов, Я.С.Цимбалюк [електронний ресурс].- режим доступу: http://skvor.info/files/get_article.html?id=103

14. Українська радянська енциклопедія [Електронний ресурс]: електронна версія видання. – URL: <http://leksika.com.ua/ure/> <http://leksika.com.ua/13640316/ure/gramotnist>.

•

УДК 785; 398(04)

Цапун Р.В.

МЕТОДИКА РОБОТИ З ДИТЯЧИМ ФОЛЬКЛОРНИМ АНСАМБЛЕМ

Анотація. У статті розглядаються основні методичні принципи роботи в дитячому фольклорному колективі.

Ключові слова: дитячий фольклорний колектив, вокальна робота, репертуар, концертний виступ.

Аннотация. В статье рассматриваются основные методические принципы работы в детском фольклорном коллективе.

Ключевые слова: детский фольклорный коллектив, вокальная работа, репертуар, концертное выступление.

Abstract. The article deals with the basic methodological principles of work in children's folklore group.

Keywords: children's folklore group, vocal work, repertoire, concert performance.

Постановка проблеми. В минулі часи не навчали спеціально народних пісень. Колись від дідів-прадідів – до дітей і онуків, незримим ланцюгом передавались у спадок духовні скарби нації. У традиційній народній культурі першими кроками пісенної практики були колискові пісні, потішки, казки з наспівами, які співали дітям матері та бабусі. А коли справляли сімейні свята, то дитяча пам'ять чітко фіксувала незліченну кількість пісень. Вся фольклорна інформація, яку діти отримували від дорослих мала надзвичайно важливе значення у розвитку їх творчих та музичних навиків. Проходив час і дитина, виростаючи, органічно впліталась у світ дорослого життя. Але з часом плин життя помінявся і перервався ланцюжок безпосередньої передачі традиційного пісенного мистецтва. То ж щоб знайти шляхи цього розриву наприкінці ХХ ст. набувають розвитку дитячі фольклористичні студії. Саме у цей час починає створюватись велика кількість дитячих фольклорних колективів. Це в якійсь мірі вирішило проблему збереження фольклору, адже основною ціллю таких колективів було перш за все прилучення дітей до народного пісенного мистецтва. Але разом з тим і почали виникати складнощі, адже не було спеціальних методичних розробок, які б навчали дітей вихованню традиційних народних пісень. Більшість керівників таких колективів, в кращому випадку володіли теорією фольклору, але не володіли практичною народною манерою співу і працювали методом проб і помилок. Нині в Україні є всього три ВНЗ з факультетами та відділами фольклору, (ХДАК (Харків), КНУКІМ (Київ), РДГУ (Рівне), випускники яких володіють практичними навичками в організації роботи в фольклорних колективах, зокрема і дитячих Тож наступив час спеціалістів.

Мета статті: проаналізувати методику роботи і деякі правила роботи з дітьми у фольклорному ансамблі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання методики роботи з дитячими фольклорними колективами сьогодні активно досліджують і опрацьовують знані в Україні науковці та практики як: С. Садовенко, І. Сінельников, О. Мілевська, М. Пилипчак, В. Осадча, В. Ковальчук, Н. Добровольська та інші. Вони зауважують, що створення дитячого фольклорного ансамблю вимагає від керівника знань з народного мистецтва і творчості, розуміння багатоманітності його жанрів і регіональних особливостей, вміння робити детальний аналіз пісенного матеріалу, прослуховувати і вивчати записи народних пісень, шукати оптимальні засоби і методи засвоєння активного репертуару.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спів в народній манері надзвичайно тонкий процес, який вимагає знання методики роботи з таким делікатним інструментом, як дитячий голос. На перший погляд методика

роботи з дитячим колективом проста, і кращий принцип тут такий – "Роби так як я!". Але щоб навчити дітей сольному та ансамблевому народному співу, необхідне систематичне вокальне виховання. У систему такого виховання входить розвиток основних співочих навиків: правильного дихання, протяжного та гнучкого голосоведення, виразної дикції, єдиної манери співу та говірки.

Найважливішим елементом співацького процесу є правильне дихання від якого залежить сила звуку і всі його відтінки: краса, чистота звуку, виразність співу. Важливо правильно навчитись вдихати та видихати, адже занадто сильне вдихання повітря веде до нерівного звучання і підвищення інтонації, а млявий видих позбавляє звук барвистості і викликає пониження інтонування. Важливо пам'ятати, що видих завжди повинен бути економним. Під час співу набирати повітря потрібно безшумно, не піднімаючи плечей. Дихання, під час якого піднімаються плечі, називається ключичним і є дуже розповсюдженим у шкільній практиці. Воно є шкідливим. Існують ще інші типи вокального дихання: грудне, нижньореберне та черевне. Найбільш визнане сучасною вокальною педагогікою – черевне дихання. Щоб правильно навчити дітей дихати застосовують різноманітні вправи. Одна із таких вправ виконується в положенні лежачи, при цьому потрібно набрати повітря і рівномірно його видихати. Під час таких тренувань з кожним днем тривалість вдихання та видиху потрібно збільшувати. Згодом виробляється широке, тривале дихання. Важливе значення для виконавців має дикція – чітка вимова слів у співі та в розмовній мові. Буває так, що колектив співає хорошим звуком, але зміст виконуваного твору неможливо розібрати, тому що губиться виразність слова. Хороша дикція в колективі залежить від гнучкості і рухливості артикуляційного апарату співака, до якого входить нижня щелепа, губи, язик, м'яке піднебіння і голосові зв'язки. Всі частини артикуляційного апарату повинні бути ненапруженими, і в той же час активними. Найпоширенішим недоліком у співі є скута нижня щелепа. При такому положенні голос звучить неприродньо. Ліквідувати такий недолік можна, співаючи різноманітні склади, наприклад на склад ля-ля; дай-дай; та-та. Основними якостями дитячого голосу є легкість та дзвінкість, виробити які допомагають спеціальні вправи. Дітям пропонують пригадати як звучать дзвіночок, сопілка, скрипка. Виконуючи такі вправи, діти сприймають це як цікаву гру. Цікаво, що такі "награвання" завжди дають позитивні результати. Важливим у співі є вироблення гарного тембру, адже краса звуку це його тембр. Слід пам'ятати, що в піснях, різних за характером, може бути і різний тембр.

Однією із головних умов гарного звучання є чисте інтонування, тому важливо, щоб кожен учасник колективу знав про причини фальшивого співу, це і загальна перевтома, хворе горло, хвороба гортані, голосових зв'язок. Також чистота інтонації залежить від слухових даних співака, від уміння володіти диханням, звукоутворенням, дикцією, від правильної

співочої постави та зручної тональності. Труднощі в інтонації можуть виникнути при незручному голосоведенні: великі інтервальні скачки, хроматизм. Вирівняти інтонацію допомагає спів без супроводу. Такий спів є одним із головних засобів розвитку і виховання вокального слуху та голосу. Поняття інтонації в співочому колективі нерозривно пов'язане з поняттям строю. Стрій це точне інтонування мелодії. Керівник рукою або ж виразом обличчя, повинен показати де треба підвищити звук і навпаки. У вокальній практиці часто можна зустріти таку помилку, коли педагог, щоб не образити вихованця, який співає фальшиво, заставляє повторювати декілька разів одне і те ж місце усіх учасників колективу. Але це невірно, адже через такі дії можна знизити інтерес до співу у тих, хто співає добре. Тому між учнями і вчителем повинен бути тісний контакт і взаєморозуміння. Коли у пісні відчувається фальш, то не слід повторювати усю пісню спочатку, а виправити тільки ті місця, котрі важко засвоюються.

Ансамбль це злагоджене, цілісне виконання. Це означає, що під час співу потрібно правильно дихати, формувати звуки, вимовляти слова, точно дотримуватися висоти звуку, темпу і ритму пісні, динаміки.

Одним із перших правил колективного співу є єдність темпу. Темп це одне із головних джерел виявлення змісту і характеру пісні, тому виконання у вірному темпі має дуже велике значення. Вивчати пісню потрібно спочатку у помірному темпі, поступово наближаючись до належного.

Важливим моментом гарного ансамблю є єдність метру (однакове, одноразове виконання сильних і слабих долей такту), яке надає виконанню живу пульсацію. Є пісні, де метрична чіткість дуже важлива. Особливо це стосується пісень маршового характеру. Найбільшу трудність для досягнення ансамблевого співу складає так званий ритмічний ансамбль.

В практиці підбору дітей для навчання народного співу педагогу важливо оцінити дитину не так по її музичних здібностях, як по її задатках до цих здібностей. Важливо розпізнати такі якості, як любов до народної музики, бажання терпеливо працювати на заняттях, відчувати музику. Саме такі задатки приводять дітей до успіху, допомагають досягти значних результатів. Задатки в результаті виховання швидко розвиваються і переростають у вміння. У дитячий фольклорний колектив потрібно приймати всіх бажаних. Репетиційна робота робить свою справу. У тих дітей, у яких інтонація спочатку була нечиста, поступово вирівнюється голос, дитина починає інтонувати пісню більш впевненіше. Є випадки, коли такі діти починають співати чисто уже на другий або ж на третій рік навчання.

У становленні дитячого музичного інтонування, пам'яті, слуху, вокальних можливостей має велике значення вік дитини. Відомо, що формування слухової активності і голосового апарату у дітей починається у віці 5-6 років. У цей вік голоси дітей відрізняються від дорослих, адже у дітей до п'яти років вокальних зв'язок немає. Замість них місце займає з'єднувальна тканина. Зв'язки гортані дитини формуються до 11-12 років і

продовжують розвиватись до 20 років. Щодо механізму голосоутворення у хлопчиків та дівчаток то до 11-12 років він однаковий. Лиш з 11-13 років починає мінятись фізіологічний стан голосового апарату. У хлопчиків у цей період проходить мутація (від 6-8 місяців до 2-3 років). У цей час голос у хлопчиків опускається мінімум на октаву і набуває рис дорослого голосу (тенор, баритон). У дівчаток мутація буває не так довго, приблизно у віці 15-16 років. В цей період дзвінкість та легкість звуку зменшується, появляється сиплий голос. Поступово голос набирає тембрального забарвлення, появляється грудне звучання. Коли вікова зміна *голосу* дитини завершена, то на заняттях не потрібно захоплюватись діапазоном та силою звуку.

Всі необхідні вокальні навички виробляються в першу чергу під час розспівки. Розспівування регулярно проводиться на початку заняття. Для розспівки можна взяти нескладну музичну фразу однієї із пісень, які вивчаються у колективі. Перед початком роботи дітям потрібно дати звук для налаштування голосу і діти вибудують свої голоси за голосом керівника, багаторазово повторюючи цю частину пісні. Для правильного виконання необхідно промовляти фразу в розмовній манері та промовляти цю ж фразу на розспів. Робити теж саме на одному звуці в ритмі пісні, без виштовхування звуку горлом. На розспівках можна використовувати такий прийом, коли частина дітей тримає нижній звук, а друга співає мелодію. В розспівках потрібно використовувати найбільш складні інтонаційні ходи, які частіше всього зустрічаються в піснях, які вивчаються. Це допомагає дітям співати такі пісні більш впевненіше. Щоб закріпити голосові зв'язки, щоб міцно звучали їх голоси, можна запропонувати дітям заспівати заклички, та дати можливість перекликатись одне з одним. Ідеальним було б, якби це проходило на свіжому повітрі, біля лісу чи річки. Тут діти можуть поспробувати заспівати пісні більш вільним, сильнішим голосом. При виконавстві пісень з короткими музичними фразами, у дітей немає проблем з диханням, але при виконанні більш дорослого репертуару виникають труднощі. Часто у дітей не вистачає дихання доспівати фразу до кінця, тому необхідно навчити їх прийомам ланцюгового дихання.

Вивчати пісню діти можуть і з голосу керівника, але корисно час від часу ілюструвати першоджерело. Діти, слухаючи автентичні записи, зможуть краще відчувати та відтворювати традицію народного співу наших предків. Важливо, щоб основу репертуару дитячого колективу складали твори місцевого автентичного фольклору. Як зазначає І. Сінельников (керівник фольклорного ансамблю "Крالیця", Київ) "своєрідний репертуар та манера виконання надають колективу можливість створити свій власний імідж" [2, с. 214]. Варто розпочинати роботу із дітьми над одноголосними піснями. Коли їхні голоси зміцніють, тоді можна братись за вивчення протяжних, багатоголосих пісень. При вивченні таких пісень спершу потрібно навчити дітей співати основний голос, потім з іншою групою вивчити другий голос. Вивчення голосів окремо може займати досить

багато часу. При співі багатоголосся потрібно навчати дітей самостійно "ділитися" на голоси, відчуваючи якого голосу у пісні не вистачає, такий і співати. При вивченні пісні уникати приблизного інтонування. Також важливо, щоб заспівувач розпочинав пісню у зручній для всіх тональності. Золотий діапазон – від сі малої октави до-соль дієз першої октави. У такому діапазоні пісня звучить без напруження, легко, рівно. Краще всього співати в середньому регістрі і не перевищувати робочого діапазону дитячого голосу.

У роботі з дітьми завжди потрібно мати терпіння. Щоб у дітей з'явився інтерес до співу народної пісні, потрібно їм розказати історію пісні, звідки вона походить, у який час її співали, яка її виконавська манера та діалект.

З великим інтересом та задоволенням діти виконують пісні з рухами, тому що в такий спосіб можна не лише співати, але й граючись, відтворювати різні дії. Згідно з визначенням науковця С. Садовенко "Широке застосування народних музичних ігор у педагогічній практиці сприяє реалізації основних принципів гуманізації, виявленню уваги, підтримки й поваги до дітей." [1, с. 69]. Фольклор мистецтво синкретичне, тому за цим правилом стоїть наступне, кожен учасник фольклорного колективу повинен навчитись співати, танцювати та грати на музичних інструментах.

Робота з дитячим фольклорним ансамблем надзвичайно цікава. З власних педагогічних напрацювань відомо, яке то задоволення спостерігати за результатами праці, коли вихованці починають буквально жити в традиційній народній культурі і вже не бачать себе поза нею.

Неможливо передбачити всі варіанти, що виникають в процесі репетиційної роботи з дітьми, але вже ж потрібно врахувати такі основні моменти:

1. У фольклорний дитячий колектив приймають усіх бажаючих. Якщо дитина погано співає, то її можна використати в грі, хороводі, танці.

2. У дитячому фольклорному ансамблі найбільш зручні для виконання календарно-обрядові та родинно-обрядові пісні, які підходять по змісту. В постановці фольклорних програм можна використовувати хороводні та танцювальні пісні, прислів'я, ігри, скоромовки.

4. Найкраще ознайомлення з музичним фольклором відбувається шляхом прослуховування автентичних записів, організації зустрічей з народними виконавцями в аудиторії та безпосередньо у фольклорних експедиціях. Такі заходи дають можливість глибше вникати у пісенну культуру, побут та звичаї нашого народу.

5. Заняття з народного співу проводити не менше двох разів на тиждень тривалістю по 1-1,5 години. Форма заняття повинна бути цікавою, різноманітною, щоб у дітей не зникав інтерес до співу народних пісень.

Приблизний план репетицій: розспівування: 7-10 хв.; вивчення нового матеріалу: 15-20 хв.; заняття з рухом: 15-20 хв.; перерва: 10 хв.;

повторення пройденого матеріалу: 10-15 хв.; робота над закріпленням нового матеріалу: 5-7 хв.; робота над розширенням кругозору: 10 хв.

Важливим стимулом в роботі будь-якого колективу є практика концертних виступів. Такі виступи демонструють ступінь попередньої роботи. Тут найяскравіше виявляються і досягнення, і недоліки в підготовці ансамблю, стан згуртованості учасників. Кожен концертний виступ потрібно детально проаналізувати, аби надалі не повторювати допущених помилок та вдосконалювати виконавську майстерність. Такі виступи виховують не лише почуття відповідальності, але й відчуття того, що вони роблять велику справу по збереженні народної пісні.

Висновки. Окреслено основні складові методики роботи із дитячим фольклорним колективом. Незважаючи на певний теоретичний доробок у зазначеному напрямі, на жаль, і дотепер немає єдиної думки щодо методики постановки народного голосу у дитячому колективі. Тому ця тема заслуговує на подальше детальне методичне опрацювання.

Література:

1. Садовенко Світлана. Розвиток музичних здібностей засобами українського фольклору: Навч.-методич. посібник / С. Садовенко. – Київ, 2008. – 128 с.
2. Сінельніков І.Г., Сінельнікова В.В. Фольклорний ансамбль і його репертуар / Сучасне вокальне мистецтво в Україні: кол. монографія / [ред.-упоряд. В.В. Сінельнікова, А.Б. Попова]. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. – С. 213 – 219.
3. Цапун Р. В. Виховання основних співочих навиків у фольклорному колективі. Методичні рекомендації. – Рівне, 2014. – 24 с.

УДК 373.5.016 : 78. (07)

Шихова Г.І.

ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес здійснюється за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів; вчитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання. Воно є засобом створення в навчальному закладі тієї атмосфери, що найліпше сприяє співпраці вчителя та учня, надає можливості дійсно реалізувати особистісно-орієнтоване навчання.

Ключові слова: інтерактивне навчання, інтеракція, інтерактивні методи, прийоми інтерактивного навчання, функції інтерактивного навчання.

Аннотація. Суть інтерактивного обучения состоит в том, что учебный процесс осуществляется при условии постоянного, активного взаимодействия всех учащихя; учитель и ученик являются равноправными субъектами обучения. Оно